

INTERVIU

David Chalmers: “Dualismul nu trebuie să se opună științei, nu trebuie să transforme conștiința în ceva misterios.”

David Chalmers este o figură de marcă a filosofiei contemporane. Lucrările sale cu privire la așa-numita problemă *grea* a conștiinței – cea mai importantă fiind monografia *The Conscious Mind* (1996) – au generat dezbateri de adâncime în filosofia recentă a minții, precum și în domeniile științifice conexe. Chalmers a contribuit, de asemenea, și la filosofia limbajului, propunând o teorie semantică bidimensională în spirit fregean. În prezent, el este cercetător la Australian National University din Canberra și profesor-vizitator la New York University.

Revista de Filosofie Analitică: Înainte de a deveni filosof, ați studiat matematică. Cum ați luat hotărârea de a vă orienta către filosofie?

David Chalmers: Într-adevăr, am început ca student la matematică, obținând prima diplomă la Universitatea din Adelaide, în Australia. Acolo am făcut un singur curs de filosofie, la care nu m-am descurcat foarte bine – a fost nota cea mai mică de pe foaia mea matricolă. Mi s-a spus la acea vreme că la Universitatea din Adelaide a fost formulată pentru prima dată teza identității cu privire la minte (n.r. teza că toate entitățile și proprietățile mentale sunt identice cu entități și proprietăți fizice), ceea ce mi s-a părut interesant. Și cred că chiar așa și era: Place și Smart propuseseră această teză în anii '50. Așa am început să mă gândesc la problema conștiinței și m-am tot gândit la asta anul care a urmat, fiind în continuare student la matematică. Apoi am mers la Oxford, pentru a-mi continua studiile de matematică, dar acolo m-am gândit tot mai intens la problema conștiinței, la problema minte-corp și la alte probleme filosofice. Un interes de amator pentru aceste chestiuni s-a transformat treptat într-o obsesie. Voiam să mă gândesc la aceste probleme tot timpul și așa mi-am dat seama că poate ar fi bine să schimb domeniul. Am vorbit cu mai mulți filosofi de la Oxford despre posibilitatea de a face filosofie acolo, mai precis de a face un tip de filosofie care să fie în strânsă relație cu științele, iar apoi am luat legătura cu Douglas Hofstadter, ale cărui cărți le citisem ca adolescent. El mi-a zis să mă duc la

Universitatea din Indiana și să lucrez cu el. Am făcut o primă vizită acolo, unde m-am simțit grozav, așa că în final am ajuns să urmez un doctorat în filosofie și științele cogniției la Indiana.

Revista de Filosofie Analitică: Când și cum ați ajuns la concluzia că există ceea ce numiți *problema grea a conștiinței*, care nu ar fi fost abordată în mod potrivit de științele cogniției?

David Chalmers: Aceasta nu e o concluzie, ci ceva ce ține de domeniul evidenței. Iar uneori problema era abordată într-un mod potrivit. Nu consider că eu am descoperit problema conștiinței. Mulți oameni au vorbit despre asta timp de secole. În prima parte a secolului XX, C.D. Broad a discutat-o pe larg. Totuși, am observat o tendință în filosofia minții din deceniile anterioare de a considera conștiința puțin importantă. Se făceau progrese în studiul fenomenelor intenționale, iar pe de altă parte oameni ca Tom Nagel și Frank Jackson puneau în discuție conștiința, dar într-o mare măsură tendința era către prima zonă. Cel puțin așa era când eram eu la doctorat la Indiana. Prin urmare, mi-am propus să abordez problema grea a conștiinței și să construiesc o teorie științifică serioasă a acestui fenomen. Aveam senzația că există doar două tipuri de oameni: cei care spuneau că conștiința este un mister, respectiv cei care susțineau teorii reducționiste cu privire la conștiință. Ambele poziții mi-au părut extrem de implauzibile. În cele din urmă, nu am reușit să construiesc teoria visată pentru teza mea de doctorat, care s-a intitulat "Către o teorie a conștiinței" și care a constatat în mare parte din argumente împotriva teoriilor materialiste și reducționiste ale conștiinței. Nu consider că prin aceasta am adus o mare contribuție la discuția despre problema grea a conștiinței, însă în anul 1994 am susținut o prelegere la prima conferință despre conștiință, care a avut loc în Arizona, unde am spus următoarele: în ce privește problemele legate de conștiință, există probleme ușoare (explicarea comportamentului, a conținutului gândurilor etc.) și probleme grele, cum ar fi explicarea experienței subiective. Iar această formulare a prins foarte tare la public, ca o descriere atrăgătoare a nucleului problemei conștiinței. Dar nu cred că am făcut vreo mare descoperire prin asta.

Revista de Filosofie Analitică: Sunteți considerat unul dintre principalii susținători ai dualismului în filosofia contemporană. Credeți că vi se potrivește această etichetă?

David Chalmers: În cartea mea „The Conscious Mind”, am argumentat în mod direct împotriva materialismului și în favoarea unui anumit tip de dualism. L-aș numi un dualism naturalist, deoarece este menit să fie compatibil cu știința, fără a

presupune legi ale naturii care să pună în relație domeniul fizicului cu conștiința. Am argumentat că există proprietăți ale conștiinței care nu pot fi explicate în întregime în termenii unor proprietăți fizice, că există proprietăți fundamentale ale lumii dincolo de cele fizice. Materialismul este teza că singurele proprietăți fundamentale din lume sunt proprietățile fizice. Eu cred că avem nevoie de mai mult: poate că avem nevoie de conștiință ca o proprietate fundamentală a lumii, așa cum sunt spațiul și timpul. Datorită acestei poziții, pot fi considerat un dualist cu privire la proprietăți: cred că există proprietăți fizice și alte tipuri de proprietăți, cele ale conștiinței. Poate că nu sunt un dualist cu privire la substanțe, dar aceasta este o chestiune asupra căreia aș vrea să rămân neutru. Ceea ce este mai important însă este că dualismul este compatibil cu o abordare științifică. Bineînțeles, Descartes însuși, marele dualist, era foarte interesat de construirea unei teorii naturaliste a conștiinței. În ultima vreme, din păcate, dualismul a ajuns să fie asociat mai mult cu o viziune opusă științei, care transformă conștiința în ceva misterios, dar eu nu cred că trebuie să fie așa.

Revista de Filosofie Analitică: Cineva ar putea obiecta totuși că obiectul științei (al științelor cognitive, al neuroștiințelor, al teoriei evoluționiste ș.a.m.d.) este diferit de cel al unei abordări filosofice a conștiinței. Cum priviți relația dintre filosofie și științele naturii în studierea conștiinței?

David Chalmers: Eu nu văd această discuție în termenii filosofie vs. știință. Problemele sunt aceleași, indiferent dacă te apropii de ele dintr-o perspectivă științifică sau una filosofică. Sigur, multe dintre metodele standard ale psihologiei și neuroștiințelor sunt reductive, dar acele metode standard nu vizează în mod direct problema conștiinței. Înșiși oamenii care lucrează în aceste domenii recunosc acest fapt. Așadar, chiar și din perspectiva lor există o lacună explicativă (*explanatory gap*). Cea mai mare parte din ceea ce se întâmplă, de exemplu, în neuroștiințe – adică studierea unor mecanisme obiective pentru îndeplinirea anumitor funcții obiective, îndeobște a unor funcții comportamentale – funcționează pentru multe probleme, dar nu și pentru problema conștiinței. Deci, chiar și dintr-o perspectivă științifică, trebuie să introducem ceva nou în peisaj. Psihologia a pornit în urmă cu mulți ani ca o știință a conștiinței, în care oamenii luau anumite fenomene sau date la persoana I ca fiind ireductibile și le corelau cu date la persoana a III-a despre procese fizice. Bineînțeles, a existat o îndepărtare de acest model, o dată cu curentul behaviorist din secolul XX. Mișcarea cognitivă a readus mecanismele în discuție, dar nu și conștiința. Viziunea mea este că, atât pentru scopurile științei cât și pentru cele ale filosofiei, trebuie să luăm ca dat ceva despre experiența conștiinței. Și atât dintr-o

perspectivă științifică, cât și dintr-una filosofică, modalitatea corectă de a articula acest ceva este într-un cadru non-reducționist. Eu am încercat să fac acest lucru.

Revista de Filosofie Analitică: Dar, într-o știință integrată a conștiinței, filosoful și omul de știință vor juca roluri diferite?

David Chalmers: După cum spuneam, nu sunt un mare fan al trasării unei linii de demarcație între știință și filosofie. Există, sigur, diferențe evidente: oamenii de știință fac experimente în mare, în timp ce filosofii, în mare, nu fac așa ceva. Dar nici măcar acest lucru nu mai este valabil întrutotul în prezent. Unii filosofi au început să lucreze cu experimente, iar în știință există, bineînțeles, teoreticieni. Totul depinde, până la urmă, de unde se pune accentul: pe chestiunile fundamentale, teoretice, sau pe cele empirice și experimentale. Oamenii de știință se lovesc în aceeași măsură ca și filosofii de problemele fundamentale și teoretice, numai că doar în filosofie suntem plătiți să ne ocupăm cu asta. De obicei, într-un departament de psihologie sau de neuroștiințe, ești plătit să lucrezi la probleme empirice și teoretizarea o faci eventual pe fundal. Unul dintre lucrurile extraordinare care s-au întâmplat în ultimul deceniu este conceperea multor experimente noi în studierea conștiinței, în vederea descoperirii corelatelor fizice ale conștiinței. Însă multe dintre aceste experimente ridică imediat tot tipul de probleme teoretice: Ce implică ele cu adevărat în privința conștiinței, a experienței subiective? Ce pot ele să explice și ce nu pot să explice? În fundal există întotdeauna întrebările generale: Poate știința să explice conștiința? Este conștiința ceva fizic? Care este natura conștiinței și cum reprezintă ea lumea? Iarăși, într-o anumită măsură, astfel de întrebări pot fi abordate de către oamenii de știință, însă ei nu sunt în mod obișnuit preocupați de astfel de întrebări teoretice foarte generale, prin urmare aici este punctul în care intervin filosofii. În rezumat, pornind atât de la știință, cât și de la raționamente filosofice, eu am încercat să construiesc o teorie generală a conștiinței și a locului ei în natură.

Revista de Filosofie Analitică: Care au fost reacțiile din comunitatea științifică la primele dumneavoastră lucrări?

David Chalmers: Au fost reacții diferite, din puncte de vedere diferite. Dar prima dată când am susținut prelegerea cu pricina și am spus că există această problemă grea a conștiinței, majoritatea reacțiilor au fost de genul: da, există! Poate că publicul de atunci, fiind venit la o mare conferință despre conștiință, era mai înclinat să fie favorabil punctelor mele de vedere, dar cei mai mulți dintre ei erau oameni de știință și aceștia au spus: da, asta căutăm și noi să rezolvăm, problema grea a conștiinței!

Cred că majoritatea oamenilor de știință de azi acceptă că există o problemă grea a conștiinței, diferită de problemele obișnuite cu privire la învățare, memorie, limbaj etc., pe care oamenii sunt mai obișnuiți să le abordeze în neuroștiințe și psihologie. Însă, teza mea nu era doar că există o problemă grea a conștiinței, ci și că ea nu poate fi rezolvată prin metodele standard. Unii oameni sunt de acord cu asta, alții cred că, dacă insistăm în aplicarea metodelor deja cunoscute, vom reuși să ne atingem scopul. Apoi, am argumentat că conștiința nu poate fi explicată în termeni fizici, în termenii proprietăților creierului. Această teză a fost mai controversată și au existat reacții diferite. Unii oameni de știință au spus: uite, chiar dacă nu înțelegem încă conștiința, o vom înțelege în cele din urmă în termenii proprietăților creierului. Eu am oferit argumente pentru teza mea, iar acești oameni din urmă au spus fie că ele sunt greșite, fie: „Ah, asta e doar filosofie”. În același timp, cred că oamenii de știință au viziuni la fel de împărțite asupra acestor chestiuni ca și filosofii. Filosofii au puncte de vedere foarte împărțite: există materialişti, dualişti, agnostici și tot așa. La fel și cu oamenii de știință.

Revista de Filosofie Analitică: Care au fost reacțiile filosofilor?

David Chalmers: După un an sau doi de la această lucrare despre problema grea a conștiinței, am publicat o carte, „The Conscious Mind”, care conținea argumente mai tehnice despre conceptibilitate și posibilitate. Am apelat acolo la experimentul mental cu *zombie*: o creatură identică fizic cu o ființă conștientă, dar căreia îi lipsește conștiința. Am argumentat că putem cel puțin să concepem existența unor *zombies*, că nu există o contradicție în această idee. De aici am argumentat pentru teza că *zombies* sunt metafizic posibili: Dumnezeu ar fi putut crea o lume cu lucruri fizice, dar fără conștiință. Iar din acest punct se poate argumenta pentru dualism. Filosofii au reacționat în toate modurile posibile. Cea mai puternică sau extremă reacție negativă a fost aceea conform căreia conștiința nici măcar nu există. O altă linie de răspuns este că poate conștiința există, dar nu există o problemă distinctivă a conștiinței, ci este pe același nivel cu învățarea și memoria. Alți oameni acceptă că există o problemă grea a conștiinței, dar afirmă că *zombies* nu sunt nici măcar conceptibili. Cea mai populară poziție printre filosofi este că există o problemă grea a conștiinței și o lacună explicativă atunci când se pornește numai de la procese fizice, dar că ar fi vorba doar de o lacună conceptuală, nu de una metafizică. Astfel de oameni vor spune de obicei că *zombies* sunt conceptibili, dar nu sunt metafizic posibili, și vor argumenta că materialismul rămâne neafectat: putem susține un dualism conceptual împreună cu un materialism ontologic. Aceasta este una dintre pozițiile cele mai interesante din literatura filosofică și am avut dezbateri îndelungi pe tema aceasta în

ultimii 10-15 ani, discutând argumente despre modalitate, semantica bidimensională, conceptibilitate și posibilitate, discuții care continuă și în prezent. Alți filosofi acceptă argumentele mele și adoptă o formă sau alta de non-reducționism: dualism, panpsihism și altele. Există aici discuții independente cu privire la care este cea mai bună viziune non-reducționistă.

Revista de Filosofie Analitică: Dacă tot veni vorba de experimentul mental cu *zombie*, cum le răspundeți celor care se plâng de folosirea fără restricții a experimentelor mentale în filosofie și care afirmă că această practică face ca filosofii să nu poată fi văzuți ca participanți respectabili la dezbaterile științifice?

David Chalmers: Cred că aceasta este o poziție foarte stranie, dat fiind rolul uriaș pe care l-au jucat experimentele mentale în istoria științei. Galileo este celebru pentru experimentele mentale la care a apelat în teoria sa mecanică, Einstein a folosit și el un experiment mental faimos atunci când a conceput teoria relativității. Iar în filosofie cred că este necesar să mergem dincolo de chestiunile ce privesc pure corelații empirice, până la problemele legate de conexiuni necesare și naturi esențiale. Pentru a face acest lucru, trebuie să ne gândim nu numai la ceea ce se întâmplă în lumea reală, ci și în alte lumi posibile, iar experimentele mentale joacă un rol cheie în conceperea lumilor posibile. Dacă nu gândești în acești termeni, e destul de greu să faci filosofie. Putem folosi multe metode în filosofie, apelul la experimente mentale fiind numai una dintre ele, dar una dintre cele mai utile în derivarea unor concluzii despre ceea ce este nu doar adevărat, ci și necesar.

Revista de Filosofie Analitică: Mă gândeam mai degrabă la cei care disting între experimente mentale respectabile dintr-o perspectivă naturalistă și experimentele mentale „nebunești” ale filosofilor.

David Chalmers: Toată lumea va fi de acord că există experimente mentale bune și proaste. Totul depinde de unde trasăm linia. Dacă cineva are ceva împotriva acestui experiment mental în particular, va trebui să-mi dea și niște argumente. Unora dintre oamenii de știință pur și simplu nu le pasă despre ce e posibil și ce e necesar, ce e esențial sau constitutiv și ce nu. Ei sunt interesați doar de corelațiile din natură. Dar cred că multor oameni, inclusiv multor oameni de știință, le pasă de aceste probleme și experimentele mentale au un rol foarte important aici. De fapt, experimentele mentale s-au dovedit a fi o metodă foarte bună de a-i atrage pe oamenii de știință în aceste discuții. Experimentul mental al lui Frank Jackson cu a sa Mary, crescută într-o cameră gri, care știe totul despre creier dar nu știe cum este să vezi roșu,

experimentul mental al lui John Searle cu camera chinezească: astfel de experimente mentale produc imediat reacții din partea oamenilor de știință. Sigur, s-ar putea să spună: „astea sunt doar experimente mentale”, dar au imediat o părere. OK, e un experiment mental, dar trebuie să spună ceva despre el, trebuie să ajungă la o concluzie. Cred că e stupid să spui doar: eh, e doar un experiment mental. Un experiment mental este un argument. Dacă îi accepți premisele, trebuie să-i accepți și concluzia. Dacă nu-i accepți concluzia, nu e de ajuns să spui: eh, e doar un experiment mental. Trebuie să pui sub semnul întrebării una sau mai multe dintre premise. În cazul *zombies*, ai trei premise: că *zombies* sunt conceptibili, că dacă ceva e conceptibil, este metafizic posibil și că, dacă *zombies* sunt metafizic possibili, atunci materialismul este fals. Pentru a respinge argumentul, trebuie să respingi una dintre premise. Poate că cineva va respinge premisa a doua. Grozav, acum putem discuta despre asta. Așa merg lucrurile în filosofie: întotdeauna trebuie să ajungem la o discuție substanțială.

Revista de Filosofie Analitică: Ați jucat un rol important în resurgența semanticii neofregeene, sub forma semanticii bidimensionale. În același timp, susțineți un pluralism semantic, potrivit căruia există mai multe noțiuni utile de înțeles. Cum se împacă cele două?

David Chalmers: Am ajuns să fac filosofia limbajului venind dinspre filosofia minții. În articularea argumentelor de la conceptibilitate la posibilitate, nu ai cum să nu te gândești la lucrările pe teme similare ale lui Saul Kripke, acolo unde se întreabă dacă „Apa este H₂O” este un adevăr necesar. Într-un anumit sens, nu este necesar. Sunt atras de lectura bidimensională a acestei chestiuni, conform căreia există un sens în care „Apa este H₂O” este un adevăr necesar, și anume într-un sens metafizic, și un alt sens în care nu este necesar, și anume într-un sens epistemic. Așa ajungem la două dimensiuni diferite ale înțelesului. Putem spune că „apă” și „H₂O” au aceeași intensiune secundară, dar au intensiuni primare diferite. Nu este necesar din punct de vedere epistemic că apa este H₂O: există scenarii în care ele sunt lucruri diferite. Această intensiune primară seamănă cu un sens fregean. Atunci când avem un puzzle de tip Frege – o identitate *a posteriori*, ca „Hesperus este Phosphorus” – avem intensiuni primare diferite. Deci intensiunile primare joacă rolul sensurilor fregeene. Am ajuns la aceste idei venind dinspre metafizică și filosofia minții, dar ele au o relevanță directă în filosofia limbajului. Așa am ajuns să dezvolt o teorie semantică fregeană: o teorie bidimensională însă, conform căreia există aspecte diferite ale înțelesului, dintre care unele joacă un rol mai metafizic și altele unul mai epistemologic. Avem deci până acum două aspecte ale înțelesului. Dacă mă întreabă

cineva care dintre ele este *înțelesul*, îi voi spune că niciunul. Dar sunt înclinat să fiu mult mai pluralist în general cu privire la semantică. În construirea unei teorii a înțelesului, nu cred că ar trebui să căutăm un singur lucru. Există multe roluri pe care înțelesurile le pot juca și nu vom găsi un singur lucru, nici măcar două, care să acopere toate aceste aspecte diferite ale înțelesului. Aceasta este ceea ce numesc eu pluralism semantic. Există lucruri în semantică pe care intensiunile primare și secundare nu le vor explica – de pildă, diferența convențională dintre „și” și „dar”. La un astfel de pluralism trebuie să ne așteptăm atunci când facem semantică. Noțiunea noastră de înțeles pur și simplu nu este una precisă. Este loc în filosofia limbajului pentru mai multe teorii ale înțelesului, pentru mai multe entități cu roluri diferite. De fapt, există situații în care o controversă aparent substanțială între susținătorii două teorii nu este decât o dispută terminologică, în care oponentii înțeleg lucruri diferite prin aceiași termeni.

Revista de Filosofie Analitică: Vorbind de dispute terminologice, credeți că există și alte dezbateri recente din filosofie care pornesc de fapt de la astfel de neînțelegeri?

David Chalmers: Eu merg la multe prelegeri de filosofie și destul de des am senzația că mare parte din chestiunile discutate țin de dispute terminologice. Nu spun că totul este terminologic, dar adesea dezacordurile dintre două părți au elemente terminologice, cel puțin în parte, ca în cazul pe care tocmai l-am menționat, al teoriilor înțelesului. Ceea ce încerc întotdeauna să fac este să găsesc un element substanțial care subîntinde disputa și să scap de elementele terminologice. Și atunci îi întreb: puteți enunța dezacordul dintre voi fără a folosi termenii-cheie? De exemplu, fără a folosi termenii de „înțeles”, „liber arbitru” sau „întemeiere”? De obicei rămâne ceva și după eliminarea acestor termeni, dar uneori disputa se evaporă. Astfel de cazuri apar în filosofia limbajului, în discuțiile dintre fregeeni și millieni, dar și în disputa dintre internaliști și externaliști cu privire la întemeiere, de pildă. Acum, e drept că filosofii vor crede întotdeauna că disputele din alte domenii decât cel în care lucrează ei sunt terminologice. Dar adevărul este că, în ce privește conștiința, deși pot exista unele dispute terminologice în această zonă, chestiunile centrale sunt substanțiale, de pildă câte proprietăți fundamentale există în lume. Și există în mod cert dezbateri substanțiale cu privire la liberul arbitru, distincția dintre înnăscut și dobândit și altele. Dar chiar și acolo, identificarea disputelor pur terminologice ne poate ajuta să ne concentrăm asupra chestiunilor substanțiale.

Revista de Filosofie Analitică: Ați editat acum doi ani o antologie de meta-metafizică. În primul rând, le puteți explica cititorilor noștri ce teme și probleme

aparțin acestui domeniu și, în al doilea rând, ce v-a motivat să vă implicați în acest proiect?

David Chalmers: Metafizica este, în mare, studiul realității, studiul a ceea ce există. Meta-metafizica este studiul a ceea ce spunem de fapt atunci când spunem că ceva există: studiul fundamentelor metafizicii. Metafizica a avut o istorie destul de interesantă în secolul XX. La sfârșitul secolului al XIX-lea, metafizica idealistă era foarte populară, iar apoi au venit filosofii analitici, pozitiviștii, și metafizica a trecut printr-o perioadă de declin. Quine a reintrodus un tip de metafizică științifică, iar apoi, prin Kripke și Lewis în anii '70, metafizica a explodat din nou. Oamenii discută despre teme precum: dacă atomii sunt tot ceea ce există, dacă obiecte obișnuite precum paharele există, dacă telefoanele există, dacă suma dintre paharul meu și telefonul de pe masă există ca un singur obiect. Alți oameni sunt de părere că e ceva greșit cu toate dezbaterile acestea. Eu unul am fost întotdeauna mai degrabă de partea deflaționiștilor în această privință. Acestea sunt problemele meta-metafizicii. În urmă cu câțiva ani, am organizat o conferință de meta-metafizică în Australia, cu mulți oameni care lucrează în acest domeniu, iar ulterior, David Manley, Ryan Wasserman și cu mine am hotărât să publicăm o carte pornind de la acea conferință, dar nu numai. Sunt foarte mulți oameni care lucrează în acest domeniu. Pe de o parte, sunt oamenii care iau metafizica foarte serios – Kit Fine, Ted Sider, Peter van Inwagen și alții. De cealaltă parte sunt susținătorii unui deflaționism tare cu privire la metafizică: Eli Hirsch, Stephen Yablo, eu însumi. Și mai sunt oamenii care cred că putem face metafizică, dar că problemele metafizice nu sunt așa de ușoare precum cred realiștii ontologici și că implică multă analiză conceptuală – Crispin Wright, Arnie Thomasson. Ceea ce am făcut a fost să-i reunim pe toți acești oameni între copertile unui singur volum. Cred că metafizica este interesantă, dar cred că meta-metafizica este și mai interesantă. În privința multor chestiuni, mă simt apropiat de viziunea lui Rudolf Carnap, și anume deflaționismul său din „Empiricism, Semantics and Ontology” cu privire la întrebările ontologice. Se spune de obicei că Quine i-a luat fața lui Carnap, dar mie unul îmi plac mult mai mult ideile lui Carnap.

Revista de Filosofie Analitică: Ați participat de curând la o conferință despre singularitate. Ne puteți spune în câteva fraze ce anume este singularitatea, care sunt problemele filosofice asociate cu ea și care ar fi perspectiva dumneavoastră asupra lor?

David Chalmers: Singularitatea este o chestiune din inteligența artificială, domeniu care m-a interesat dintotdeauna. Este un termen care desemnează ceea ce s-ar

întâmpla dacă mașinile sau automatele ar deveni mai inteligente decât ființele umane. Ideea vine din urmă de la I.J. Good și sună în felul următor: o dată ce vom avea automate mai deștepte decât oamenii, ele vor fi mai pricepute decât oamenii la construirea de automate, deci vor fi capabile să producă automate mai bune decât cele pe care le putem construi noi, automate mai deștepte decât ele însele. Iar această spirală va urca foarte rapid, până când se va ajunge la o superintelență. Aceasta este singularitatea: spirala care duce la superintelență. Aici se ridică multe probleme interesante: în primul rând, dacă putem transforma acest argument într-o demonstrație riguroasă a faptului că singularitatea va avea loc. Ce obstacole ar putea interveni? Poate fi inteligența extinsă la nesfârșit? Mai există și probleme practice. Ne dorim să se întâmple asta? Va fi mai bună pentru noi o lume cu astfel de automate mai deștepte decât noi? Va mai exista un loc pentru noi în acea lume? Am putea, de exemplu, să ne *uploadăm* creierile pe astfel de automate și să continuăm să existăm într-o lume cu superintelență? Pot exista conștiințe într-o astfel de lume? Dacă vor exista, pot fi ele identice cu conștiințele noastre? Avem aici două probleme filosofice profunde cu privire la conștiință și identitate personală. Eu cred că singularitatea s-ar putea produce în următorii o sută-două sute de ani. Iar dacă se va produce, ne vom confrunta cu aceste întrebări, atât practice cât și filosofice.

Revista de Filosofie Analitică: La ce lucrați în prezent?

David Chalmers: În ultima vreme am lucrat la o carte în spiritul *Structurii logice a lumii* a lui Carnap, opera în care el încearcă să definească toate adevărurile despre lume într-un vocabular primitiv – unul foarte limitat, pentru el, conținând doar logica, sau doar logica și o expresie care să desemneze experiența. Proiectul lui Carnap este văzut adesea ca unul dintre marile eșecuri din istoria filosofiei. Eu sunt înclinat să cred că, deși s-ar putea să nu funcționeze în fiecare detaliu, poate fi dus până la capăt un proiect de felul acesta, așa că acum scriu o carte intitulată *Constructing the World*, în care încerc să duc la capăt o parte din proiectul lui Carnap. Argumentez că toate adevărurile despre lume pot fi derivate pornind de la un vocabular restrâns, poate nu la fel de restrâns ca cel propus de Carnap. Nu numai că vocabularul poate fi mai puțin rigid decât cel al lui Carnap, dar și relația de derivare propusă este mai slabă: nu este o relație de definiție, ci ceva de tipul implicației *a priori*. Totuși, dacă putem realiza așa ceva, dacă toate adevărurile sunt implicate *a priori* de adevăruri formulate într-un limbaj restrâns, atunci am reușit să ducem la capăt cel puțin unele dintre scopurile lui Carnap. Sunt consecințe epistemologice interesante aici, poate și unele metafizice, dar și consecințe în teoria înțeleșului. Cred, de fapt, că o astfel de perspectivă poate servi ca fundament pentru o analiză

bidimensională a posibilității epistemice, a intensiunii primare și tot așa. Prin urmare, o dată ce am izbândit în proiectul acesta de factură carnapiană, îl putem folosi ca bază pentru un proiect fregean în teoria înțelesului. Astfel că, de fapt, scriu la două cărți acum: a doua se numește *The Multiplicity of Meaning* și este dedicată proiectului fregean. Rămâne de văzut ce o să iasă.

Revista de Filosofie Analitică: Un alt proiect interesant de dată recentă la care ați participat este *Philosophical Survey*,¹ o cercetare de amploare în sociologia filosofiei. Rezultatele au fost publicate și ele de curând (n.r. în decembrie 2009). A ajutat acest proiect la infirmarea anumitor clișee sau mituri despre filosofia analitică contemporană?

David Chalmers: M-am alăturat acestui proiect la propunerea lui David Bourget, un doctorand al meu. El știa de site-ul meu, philpapers.org, și ne-am gândit că putem folosi acest suport tehnologic pentru a face un sondaj printre filosofi. Filosofii fac foarte des afirmații despre sociologia filosofiei: despre ce cred și ce nu cred filosofii. Ei bine, hai să strângem niște date. Pentru multă vreme, cred eu, filosofii au spus că nimeni nu mai crede în distincția analitic-sintetic după Quine. Nu știu dacă acest lucru a fost vreodată adevărat, dar în orice caz el nu mai este adevărat acum. În cadrul sondajului am constatat că 70% dintre oameni cred în distincția analitic-sintetic. În același timp, am făcut și un metasondaj, întrebându-i pe subiecți ce cred ei că vor răspunde oamenii din breaslă. Iar răspunsul aici a fost că va fi egalitate între susținătorii și oponenții distincției analitic-sintetic. Avem atunci un mit aici? Nu știu ce să spun. Însă în mod cert, oamenii supraestimează nivelul de scepticism vizavi de distincția analitic-sintetic. Într-un alt caz – de fapt, cea mai mare surpriză pentru mine – am pus întrebarea dacă valoarea estetică este subiectivă sau obiectivă. O majoritate de subiecți au răspuns că este obiectivă. Iarăși, a existat o diferență de 23% între procentele de aici și răspunsurile la metasondaj. Alte cazuri interesante: am aflat că există mai mulți non-humeeni decât cred oameni, mai mulți antifizicaliști decât cred oamenii, mai mulți susținători ai realismului științific decât cred oamenii. Asta nu este filosofie, dar a fost interesant să aflăm toate aceste lucruri despre ponderea acestor viziuni în cadrul profesiei.

Revista de Filosofie Analitică: Ați descoperit diferențe semnificative între diferitele grupe de vârstă sau de statut profesional, de pildă între doctoranzi și profesori?

¹ <http://philpapers.org/surveys>

David Chalmers: Un lucru pe care l-am descoperit, și pe care încă îl analizăm, este că multe poziții tind să strângă majorități mai consistente pe măsură de urcăm de la studenții de la nivel de licență la categoriile superioare. De exemplu, să spunem că studenții de la licență sunt împărțiți în mod egal între realismul științific și antirealismul științific. Dacă mergem la doctoranzi, obținem o majoritate consistentă pentru realismul științific, iar la nivelul profesorilor, o majoritate încă și mai substanțială. Am descoperit astfel de pattern-uri pentru multe chestiuni. Există și unele excepții. De pildă, există mai mulți fregeeni printre doctoranzi și mai mulți millieni printre profesori. Printre doctoranzi, există mai mulți nominaliști cu privire la obiectele abstracte, în timp ce printre profesori, sunt ceva mai mulți platonisti. Prin urmare, e greu de spus ce se întâmplă în aceste domenii de cercetare. Există o discriminare la nivelul selecției profesorilor în favoarea anumitor viziuni, sau pur și simplu oamenii își pierd entuziasmul pentru anumite viziuni minoritare o dată ce devin profesori? Greu de știut. Datele pe care le avem nu ne pot oferi la aceste întrebări, dar cel puțin le ridică într-o manieră interesantă.

Revista de Filosofie Analitică: În prezent, vă împărțiți timpul între jobul de la Australian National University și cel de la New York University. Există diferențe însemnate între mediul filosofic din America și cel din Australia?

David Chalmers: Comunitatea filosofică analitică este în mare asemănătoare, cred eu, în cele două țări; oamenii sunt interesați de lucruri destul de similare. Poate că filosofia australiană este mai înclinată către științe, de exemplu, dar spiritul acesta este destul de central și în filosofia americană. ANU este un loc unic, deoarece este o instituție de cercetare și nimeni nu predă. Avem multe seminarii în fiecare săptămână, ieșiri la bere, la cină, toate sunt ocazii pentru a avea discuții filosofice, și îmi place extraordinar comunitatea de acolo, mai ales că avem în mod constant vizitatori din alte părți. Și la New York este o comunitate filosofică grozavă, dar e puțin altfel. Oamenii sunt ocupați și cu predarea cursurilor. Am predat un curs de doctorat la care mulți dintre profesorii de la NYU au venit în mod constant. E un departament mare, lucrurile sunt mai fragmentate. Se întâmplă prea multe în universitățile din zona New York-ului, așa că, dacă ai vrea să îți pasul cu tot ce se întâmplă, nu ai mai reuși niciodată să lucrezi ceva pentru tine. Dar ambele comunități filosofice îmi plac extraordinar de mult, în moduri diferite.

Revista de Filosofie Analitică: O ultimă întrebare: există vreo explicație pentru faptul că Australia are o rată atât de mare de filosofi de calitate? În raport cu populația, probabil că are cel mai mare număr de filosofi profesioniști care participă

cu succes la dezbaterile de astăzi. Poate că am avea ceva de învățat și noi, în România, din experiența australiană.

David Chalmers: E greu de spus care e secretul. Poate că parțial nu este decât un accident istoric, că în anii '40, '50, '60, au existat câteva figuri-cheie care au pus filosofia în mișcare în Australia. Un filosof foarte influent, care nu a publicat foarte mult, dar a pregătit filosofi foarte buni, a fost John Anderson. Unul dintre studenții lui a fost David Armstrong. Apoi au fost oameni J.J.C. Smart și John Mackie. Iar apoi filosofia australiană a avut norocul să capteze în anii '70 atenția lui David Lewis, care a început să facă vizite acolo în fiecare an și a avut o influență uriașă în stârnirea interesului studenților australieni și în a-i face să meargă în locuri ca Princeton, unde ei înșiși au devenit influenți. Așadar, parțial este vorba de un accident istoric. Dar pe de altă parte, atmosfera din filosofia australiană este foarte egalitaristă și prietenoasă: oamenii stau la masă, discută filosofie, schimbă argumente, mai beau o bere, mai schimbă niște argumente, și așa discuțiile filosofice rămân vii și după terminarea cursurilor. Iar studenții care merg la departamente de filosofie în Australia văd că există standarde foarte înalte și un mediu prietenos, și asta atrage în continuare oameni tineri către filosofie.

A consemnat Camil GOLUB